

314021 м. Полтава,
вул. Алмазна, 10, кв. 122,
Кузьменко Олексій Дмитрович

Білі плями історії
ГОЛОДНИЙ ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ

Він увійшов у мою пам'ять назавжди як найстрашніший, найжахливіший. Просто немає для нього ніякого порівняння.

Мені тоді було лише дев'ять років, але пам'ятаю про нього багато: відомо, що дитяча пам'ять чіпка, вона не вміє узагальнювати, але вихоплює картини з життя з завидною стенографічною точністю.

Домашнє зерно, пшеничне, житнє, кукурудзяне, просяне, гречане, навіть квасоля - все було протягом тридцять другого року забране сільськими активістами /так званими "буксирними бригадами"/ як "лишки для держави". Саме така фраза побутувала тоді.

Залишалось щось із городини - картопля, капуста, а як у кого - то й морква, буряки. Отже, на перших порах борщ можна біло зварити. Але який? Пам'ятаю, мати моя варила його щоденно в великому горщику. Він був рідкий-рідкий: нічого ж було в нього кидати. Я їв його з великою жадністю й багато - і, як правило, залишався голодним і знов просив чогось попоїсти. Батько у відповідь на моє скигління сердився, навіть лаяв: "Ти ж недавно їв", а мати заступалася, виправдовувала мене. Мовляв, яка ж то їжа, вода пуста, одна вода.

Дуже у великій пригоді була багаторічної давності макуха з-під соняшникової олії. Кілька запилених кругів такої макухи лежали на горищі, і тепер їх мати з великою радістю зняла звідти й давай їх розмочувати, а потім пекти так звані "макушаники", змішані з якимось бур'яном.

Спасибі директору місцевої семирічної школи Андрію Івановичу Чумакові /загинув смертю героя в час Великої Вітчизняної війни/. Це він організував - не знаю, з яких фондів - так-звані "гарячі сніданки" в школі. Дві сільські тьоті Ганна Щербинівська й Любов Кукоба по-материнськи пригощали кожного з нас, учнів, мискою супу, в якому плавала одна-однісінька чудо-галушка. З якою насолодою й нетерпінням ждали ми кожного разу того "гарячого сніданку"!

Той же А.І. Чумак, як я узнав пізніше, допоміг вижити педагогам школи. Домігся, що в колгоспі їм давали щомісячно по 4 кілограми муки /сяких-таких відходів/. Якось у колгоспі імені Карла Лібкнехта Решетилівського району на Полтавщині сталася крадіжка: зникла з стайні велика сіра кобила. Пізніше виянилось, що її кимось убито, порізано на куски і - видно, щось стало на заваді - викинуто в кущі на березі річки Громухінської. Діти-школярі, йдучи до школи виявили це, і тоді місцеві власті розпорядилися /за погодженням з районним керівництвом/ віддати знайдене м'ясо активістам села, в тому числі й учителям школи

Вкрай важко жилося зимою 1932-1933 року. А весною 33-го стало ще гірше, ще сутудніше. Коли появилася весняна зелень, мої сільчани використовували її як один із компонентів їжі. Наприклад, до висівок найсумнівшої якості додавали сушені головки конюшини, пирій або спориш й випікали хліб, який називався шелушаниками або ліпениками. У пригоді ставало зелене жито в полі, коли стали наливатися колоски. Від нього стали ще частіше вмирати люди. У Ілька Худолія вимерла вся сім'я з п'яти чоловік, у Нехтодія Худолія - з п'яти померло четверо. У нашого сусіди Корнія Степановича Худолія померло два сини - Борис і Михайло, дружина. Сам же він і донька Надя якось трималися /ще один син Іван виїхав на шахти й таким чином вижив/, правда, були дуже пухлими. Корній Степанович ятеріями ловив рибу в навколишніх болотах, бувало, іноді приносив і нам трохи. Яка ж то була божественна їжа!

Якось погожого ранку інший сусід Трохим Кузьмич Худолій зайшов на наше обійстя і так спроквола, напівпошепки /мабуть, щоб я не зрозумів/ каже моєму батькові:

- Дмитро, ходімо до мене, допоможеш Горпину вкинути в яму... - І, повернувшись, пішов.

Батько пішов мовчки за ним. Я також хотів іти. Та батько наказав мені бути дома. Я не зміг перемогти цікавості, як це так: тітку Горпину, ще недавно таку щебетливу молодицю, кидати в яму. Чому в яму ?

І я нищечком, тихенько пішов за батьком, ховаючись то за одним кущем, то за іншим. Під одним з них я присів надовше: звідси видно було двір нашого сусіда. Невдовзі показала фігура батька, а потім і Трохима, котрі несли тітку Горпину - один тримав її за голову, інший - за ноги. Повагом підійшли вони до ями з-під льоху й спустили в неї свою ношу, яка зависла біля стінки. У чоловіків просто не було сили кинути труп далі, в саму яму. Довелось їм руками попхнути його далі. Потім присипали тітку землею. Стали, закурили, щось поговорили - повільно, мабуть, неохоче. Я тим часом шмигнув додому, роздумуючи, до ж сталося з тіткою Горпиною.

Один з моїх дідів Карпо Макарович Бордюг, у якого з голоду померла його дружина Мотря, залишився з двома дочками - Вірою й Галею /майже мої ровесниці/. Хтось їм нараяв ходити на найближчу залізничну станцію й там у прохожих просити милостиню. Бували, їм її давали, й вони приносили їсти й батькові. А одного разу вони не повернулися додому. Куди поділися - невідомо й до сьогодні. Правда, дід Карпо тоді й не шукав їх. Бо якби знайшов, чим їх годувати?

Люди в селі вмирили масово. Наш учитель В.Ю. Григоренко /живе й нині в Решетилівці/ ходив разом з іншими комсомольцями - допомагав у похоронах померлих людей, а вікна в пустих хатах, де померли люди, забивали навхрест дошками. То було, згадувау недавно Василь Юхимович, їх комсомольське ждоручення.

Майже півсела вимерло - дітей, жінок, стариків та і колись дужих мужчин. Велика Вітчизняна війна забрала із села Кукобівка набагато менше людей.

20.06.1989 року
Олексій Дмитрович Кузьменко, вчитель,
відмінник народної освіти УРСР
(підпис)